

Lasten viihdytysleikki »Harakka huttua keittää»

Muistan varhaisimmassa lapsuudessani monet kerrat kuulleen Keski-Inkerissä pikkulapsia huvittavan viihdytysleikin, joka alkoi säkeillä »Harakka huttua keittää». Ja myöhempinä vuosina usein huomasin, että polvelle kipeilevät lapset pitivät edelleenkin tästä hauskasta leikkiluvusta, joka näyttää iältään olevan vanha. Karjalan kannakselta olen 1930-luvulla merkinnyt muistiin saman leikin toisintoja Sakkolasta, Pyhäjärveltä, Kurkijoelta ja Valkjärveltä; ne on julkaistu SKV Runojen XIII osassa. Samoilla sivuilla (n:ot 5915—5929) on myös Metsäpirtissä, Muolaasta, Räisälästä ja Lavansaareltä muistiinpantuja. Muutamissa niistä hutunkeitto on vaihtunut motiiviksi »Peipponen pesää tekee, västäräkki munan munii», joka liittyy samaan leikkiin. Loru on ollut tunnettu Etelä-Karjalassa ja kauempanakin (esim. SKVR: VI 6947).

Täydellisin tuntemani toisinto on otettu talteen Kannaksen Uudeltakirkolta v. 1904. Samuli Paulaharju oli tällöin opettajana syrjäisessä Kirstinälässä ja pani muistiin seuraavan viihdytyslulun:

Harakan putrokeitto.

Lapse viihdykkeheks, ku laps ol syles, jot: »Kui harakka putroo keittää?» Jot harakka keittää putroo pojillee, hämmennettii lapse kämmenpohjaa sormellaa ja sanottii:

Näi harakka putroo keittää,
härkkimel hämmentää.

Sit ku sai kypseks ni antaa:

tälle pojale,
tälle pojale,
tälle pojale,
tälle pojale, (luetellaan sormia)
ei tälle paskale mittää! (peukalo)
Itse nokkii kattilast,
itse nokkii kattilast, (nokitaan kämmeneen)
Hyppäjää kivele. (kämmen päähän)
Juoksoo juoksoo vähä matkaa,
hyppäjää kannopäähä, (kynäspäähän)
Juoksoo juoksoo vähä matkaa,
hyppäjää oksale, (olkapäähän)
sit pistiää pessää munimaa.» (Käsi sukkelasti
suikautetaan kainalon alle)

Myös saneltiin:

Näi harakka putroo keittää,
härkimellä hämmentää,
nuokallaa maistaa.
Tälle antaa, tälle antaa,
tälle antaa, tälle antaa,
tuole ei mittää.
Hyppäis kivele,
hyppäis kannole,
puksis pessää munimaa!

(SKVR XIII 4, 11667)

Tämä luku on aineksiltaan tavallaan dramaattinen, loppu on yllätyksellinen kuten eräissä muissakin pienissä kansanrunoissa, esim. Kantelettaren »Piilehtijässä» (I 221), jossa piilosilla olijaa ei mistään löydetä (mie vaan pankolla makasin). Luvussa esiintyy sekä *huttu* että *puuro* (*putro*). Ne tarkoittavat Itä-Suomessa jauhoista tai suurimoista keitettyä lusikkaruokaa; puuro on useasti sakeaa, mutta huttu (velli) vetelää.

Kun leikkiruno tunnetaan etupäässä Itä-Suomessa — lähinnä Kannaksella ja Inkerissä — (kauempaa lännestä on vain eräitä jälkiä nähtävissä), voisi luulla, että runo on kulkeutunut idästä suomalaisalueelle. Viihdytysrunon tapaammekin myös venäläisillä, joiden keskuudessa se on erittäin laajalle levinnyt. Lasten folkloren erikoistutkija O. I. Kapitsa mainitsee kokoelmassaan olevan puolensataa toisintoa, joita on merkitty muistiin miltei jokaisesta Venäjän kuvernementista, joukossa ukrainalaisia ja valkovenäläisiä.¹ Leikkiloron nimeksi tutkija on pannut »Harakka» (= *soroka*). Tässä venäläisessä viihdytysleikissä on myös useita vaiheita, jotka täysin vastaavat suomalaisia. Lapselle kertoillaan, että harakan puuronkeitto on menossa: aikuinen hämmentää etusormellaan puuroa lapsen kämmenellä, Kun puuro on kystä, seura sen jakaminen asianomaisille, pienokaisen eri sormille. Jokaista sormea kosketetaan ja jokaiselle saamamiehelle jaetaan osansa. Eräissä toisinoissa määritellään, miten paljon puuroa annetaan (tälle lusikallinen, tuolle kauhallinen jne.). Kaikki sormet saavat puuronsa, vain nimetön jää ilman. Joissakin toisinoissa selitetään opettavaisesti, miksi se ei saa (se ei ole käynyt vettä noutamassa, ei ole pilkkonut puita, ei keittänyt puuroa). Sen jälkeen pikkusormi lähtee työn hakuun, se suunnistautuu kulkemaan käsivartta pitkin ja pääsee kuin pääseekin lopulta kainalokuoppaan, josta löytyä »kannon, kaivon, vesiastian ja lämpimän veden». Leikki päättyy kutkuttamiseen, joka pakottaa lapsen nauramaan. Lukuisista toisinoista otettakoon näytteeksi suomennettuna tulalainen:

¹ O. I. KAPITSA Detskij folklor; pesni, poteški, draznilki, skazki, igry. Izutšeniye. Sobiraniye. Obzor materiala (Leningrad 1928), s. 59.

Harakka, varis
 puuroa keitti
 hyppäsi kynnykselle,
 kutsui vieraita,
 vieraat eivät saapuneet,
 puuroa eivät syöneet,
 antoi kaiken omille lapsilleen.

Sitten sormia laskiessaan peukalosta aloittaen pikkusormeen [leikkijä] sanoo:
 »Tälle antoi, tälle antoi» jne. Pikkusormeen hän tarttuu kahdella sormellaan
 ja pudistelee sitä sanoen:

Tälle ei antanut:
 miksi puita et kantanut,
 vettä et tuonut?
 Muistapa vastedes:
 tässä on vettä—
 kylmää.
 (ranteen ja käden välillä:)
 tässä lämmintä
 (kynärpään taiteessa:)
 mutta täällä kuumaa,
 (kainalossa:)
 täällä kiehuva, kiehuva!

Viimeisessä kosketuspaikassa lapsi alkaa välttämättä nauraa.²

On siis ilmeistä, että Harakan hutunkeitto on siirtynyt venäläiseltä kieli-
 alueelta suomalaiselle. Samalla tavoin eräät muutkin lasten folkloren piiriin
 kuuluvat pikkulaulut ja lorut ovat todennäköisesti peräisin Venäjältä käsin.
 Ja se, että ne ovat pesiytyneet juuri Kannakselle, saattaa viitata niihin vanhoi-
 hin aikoihin, jolloin valtiolliset rajat sulkivat eteläkarjalaiset idän valtakun-
 taan.

Tällä leikkiluvulla näyttää olevan maantieteellisesti laajat levinneisyys-
 alueet, sillä se tunnetaan myös syrjäänien parissa. Unkarilainen Dávid Fokos
 on merkinnyt muistiin toisinnon, jonka suomennos on seuraava:

Harakalle puuron keitimme. Tämä söi sen, tuo joi, tuo taas kokosi rippeet.
 Tämä on sen kaapinut, tälle ei jäänyt mitään, meni kaivolle vettä noutamaan.
 T'up, t'up, t'up!³

SULO HALTSONEN

² P. V. ШЕИН Velikoruss v svoih pēsňjah, obrjadah, obyťšajah, verovanijah, skazkah,
 legendah i t.d. I (Sanktpeterburg 1898) s. 12 (n:o 48).

³ D. Fokos Zűrjén szövegek (Nyelvtudományi Közlemények 43/1914, s. 381). — Lähteen
 on minulle etsinyt tohtori Gyula Weöres, jolle ystävällisyydestään lausun kiitokseni.

»La pie fait cuire le gruau», un jeu pour distraire les enfants.

L'article présente certaines variantes, notées entre autres dans l'Ingrie centrale et l'Isthme de Carélie, du jeu dont on amuse et distrait les enfants, *Harakka huttua keittää* 'la pie fait cuire le gruau'. L'auteur con-

state que la formule que l'on récite lors de ce jeu est bien connue dans le folklore russe et tient pour évident qu'elle a passé du domaine linguistique russe au finnois.

SULO HALTSONEN